

in staat moet zijn over de al of niet aanwezigheid van tuberkelbacillen in de lucht uitsluitel te geven. BOLLINGER was de eerste die dit beproefd heeft. BOLLINGER heeft toch het stof, dat zich in een door teringlijders bewoonde ziekenzaal op een met glycerine gevulde vlakke schaal verzamelde, in de buikholte van konijnen of cavia's gebracht, zonder dat dit bij deze dieren tot het ontstaan van tuberculose aanleiding gaf. Daarop heeft CHANTEMESSE (*Ann. de l'Institut*, PASTEUR 1887) wattenproppen, waardoor lucht van eene door tuberculeusen bewoonde ziekenzaal geaspireerd was, waarin dus de tuberkelbacillen moesten zijn achtergebleven, in de buikholte van cavia's gebracht, met het resultaat, dat zich bij deze dieren geen tuberculose ontwikkelde. De proeven van CHANTEMESSE zijn door mijn assistent, den Heer CH. ALI COHEN herhaald. Deze aspireerde in een zaal der kliniek van Prof. KOYKER, waar verscheidene patiënten aan tuberculose verpleegd werden, lucht door wattenproppen en wel onmiddellijk boven de krib der patiënten. Nadat de aspiratie tien dagen was voortgezet werden 3 dezer wattenproppen uiteengeplozen en in de buikholte van 3 gezonde konijnen gebracht en het resultaat was, dat bij geen dezer dieren, die na een paar maanden gedood werden, enig verschijnsel van tuberculose gevonden werd.

Men zal moeten toegeven, dat hoe verleidend ook de het eerst door KOCH uitgesproken hypothese ook voor eenige jaren scheen, het experimenteele bewijs niet alleen niet geleverd is, maar dat de experimenten zelfs voor de onjuistheid van die hypothese schijnen te pleiten.

Maar zelfs indien het gelukte, in de lucht van een door phthisici bewoond vertrek, enkele tuberkelbacillen te vinden, zou nog de door KOCH uitgesproken meening aan zekere bedenking onderhevig zijn. Het gaat toch niet aan, om een door verstuiwing van tuberkel-virus kunstmatig gevormden nevel te vergelijken met eene lucht, waarin door spontane verstuiwing eenige weinige tuberkelbacillen aanwezig zijn. Tot het tot stand komen van infectie is zeker — Dr. DE JAGER neemt dat ook aan — eene bepaalde hoeveelheid smetstof noodzakelijk. En daar van in de ingeademde lucht aanwezige bacteriën stellig slechts eene minimale fractie in de alveolen doordringt, is het moeielijk, aan te nemen, dat spontane verstuiwing van gedroogde sputa ooit een zóó sterk bacillen-gehalte der lucht zoude kunnen veroorzaken, dat het gedeelte daarvan, dat in de alveolen doordringt, voldoende zou zijn, om tuberculose op te wekken. Met evenveel recht zou men de „Schluckpneumonie” kunnen gebruiken, om de absolute schadelijkheid van de, zelfs in zuivere lucht voorkomende stoffes te bewijzen.

Bij het ontbreken van meer stellige experimenteele gegevens komt mij dus de raad, door Dr. DE JAGER gegeven, om aan phthisis lijdende onderwijzers uit de school te verwijderen, dat is ten laste der gemeente-kas te pensionneeren, niet gemotiveerd voor.

Groningen, 2 November 1887.

A. P. F.

HET WEZEN DER KALFZIEKTE.

De heer G. C. NIJHOFF zegt in dit tijdschrift, Deel II, n°. 19: „Kalfziekte is noch septichaemie of pyaemie, noch metritis puerperalis, noch een gevolg

daarvan, maar niets anders dan de bij koeien uiterst veelvuldig voorkomende *ecclampsia puerperalis*, hoezeer de naam kalfziekte aan een proces, overeenkomende met febris puerperalis moge doen denken”.

Nu is reeds sedert vele jaren het wezen der kalfziekte eene question brûlante; tal van meeningen zijn daaromtrent geopenbaard en de onderscheidene, zelfs ook in ons land benoemde commissiën, om deze zaak tot klaarheid te brengen, zijn tot heden niet afdoende geslaagd. Dit mag men echter als uitgemaakt beschouwen: eene *ecclampsia puerperalis* is de kalfziekte *niet*. Hoe verdienstelijk FRANCK zich ook moge gemaakt hebben met zijne poging om de onderscheidene vormen van kalfziekte onder twee scherp afgescheiden groepen te brengen [waarvan hij de eene (den ontstekingachtigen vorm der oudere schrijvers) bestempelde met den naam van *septichaemia puerperalis* en de andere (den zoogenaamden paralytischen vorm) *ecclampsia puerperalis* noemde], zijne meening omtrent den paralytischen vorm van kalfziekte werd spoedig wederlegd.

Hieromtrent zeggen o. a. FRIEDBERGER en FRÖHNER (*Specielle Pathologie und Therapie der Hausthiere, Stuttgart 1886, I Band, S. 433*), dat van eene identificering der kalfziekte met de *ecclampsie* van den mensch naar hunne meening geen sprake kan zijn, „wjl vooreerst onder deze benaming *convulsies, duidelijke epileptiforme krampen, eenigermate eene acute epilepsie* moeten worden verstaan, die bij de kalfziekte slechts bij uitzondering en ook dan nog op weinig karakteristieke wijze zijn waargenomen, nooit echter, gelijk bij den mensch, optreden in aanvallen, die 1—2 minuten duren en daarna door oogenblikken van rust worden gevolgd; in de tweede plaats sluit zich de *ecclampsie* bij den mensch in verreweg de meeste gevallen *onmiddellijk aan bij den partus*, terwijl de verlamingsverschijnselen bij het rund zich gewoonlijk eerst eenige dagen post partum openbaren; eindelijk schijnt de *ecclampsie* der vrouwen zeer dikwijls in verband te staan met eene acute of subacute *nephritis* en dan overeenkomst te krijgen met *uraemische* aanvallen. Ook lijden bij den mensch eerstbarenden menigvuldiger aan *ecclampsie*, terwijl bij het rund primiparae zelden door kalfziekte worden aangetast, daarentegen volgens HAYCOCK de dispositie ongeveer bij het vijfde kalf het grootst is”.

Het kan den lezers van dit tijdschrift geen belang inboezemen, indien hier de onderscheidene theorieën en hypothesen omtrent het wezen der kalfziekte werden medegedeeld. Wie zich daarvoor mocht interesseeren, zij o. a. verwezen naar bovengenoemd handboek, waar men tevens eene uitgebreide literatuur-opgave vindt.

FRIEDBERGER en FRÖHNER gaan wat betreft den paralytischen vorm van kalfziekte (de *ecclampsia puerperalis* volgens FRANCK) mede met het oordeel van SCHMIDT-MÜHLHEIM (*Deutsche Zeitschrift für Thiermedizin, 1885*), volgens wien zich in den uterus een met het worstgift overeenkomstig giftig agens zou vormen, dat, in de bloedbaan opgenomen, zou leiden tot symptomen, welke met die van worstvergiftiging bij den mensch overeenkomen. — Zij eindigen hunne beschouwingen met de volgende stelling:

„De kalfziekte is noch eene clinische, noch eene aetiologische eenheid; deze vormt veeleer in het eene geval eene zuivere, van de genitaliën uitgaande *septichaemie resp. pyaemie*, in het andere geval eene met de worstvergiftiging (botulismus) van den mensch buitengewoon overeenkomende *intoxicatie*, in zeer vele gevallen eindelijk eene *combinatie van beide processen*”.

Utrecht, 8 November 1887.

W. C. SCHIMMEL.